

אקדמי

• ידיעון האקדמיה ללשון העברית ס' יזון תשס"ג

יום עיון ארכי לכבוד פרופ' זאב בנ-חימן במלאות לו צ"ה שנים

פרישתו של טור-סיני, ומשנורץ קלאר בשירותה הידועה בדורכו אל מקום הוראתו בהר-הצופים נשארתי לבד; בלבד לפי שעה. בכך נפל עלי העול לדאגו לכלל החוג, וחובתי הקודמת לכל היותה מלא את חסרו המוראים הנפקדים. מעתה לא הייתה לי עוד אפשרות לכבות לעצמי דרך בהוראת מה שכונה בשם 'עברית חדשה'.

פרופ' משה בר-אשר, נשיא האקדמיה ללשון, תיאר את פעולתו הענפה של מורה פרופ' בנים כהים הן בשישתו בלשון העברית החיה הן במקראיו בעברית ובארמית, ובכלל זה מינויו בשנת תרצ"ד למזכיר מדעי של ועד הלשון ועובדתו לימים נשיא הוועד חיים נחמן ביאליק; תרומתו המכנית באוניברסיטה העברית בחוג המוסד על חקר העברית והארמית לתקופותיהן ולמסורתיהן ונטועה במדעי היהדות; מפעלו הגדול בחקר מסורת השומרונים, ובראשו חיבוריו "עברית וארמית נוסח שומרון" (תש"ז-תש"ז) ו"תיבת מרקחה" (תשמ"ח); וכמוון, עמידתו המתמדת במרכזה פעולתה של האקדמיה ללשון העברית בכל תחומי עשייתה: במינוח, בשאלות הכתיב והניקוד וביחود בענייני דקדוק. גולת הכותרת של עבודתו באקדמיה ללשון – כינונו מפעל המילון ההיסטוריפני יותר מרבעים שנה כמפעל חלוצי המוסד על המחשב.

פרופ' זאב בנ-חימן מזכיר מדעי בוועד הלשון העברית; אחרון מחמישת-עשר החברים הראשונים של האקדמיה ללשון העברית; עורך "לשונו" (תשט"ו-תשכ"ה); סגן נשיא האקדמיה ללשון (תשכ"א-תשלי"ג) ונשיאו השני (תשלי"ד-תשמ"א) – ועתה לכבוד יובלו בחירה בו מליאת האקדמיה ללשון העברית לנשיא כבוד של המוסד. ■

פרופ' בנים כהים (בבית בלאה, שבת תשס"ג)

בשנת תש"ו למורה בחוג ללשון העברית: "במנוי למורה באוניברסיטה העברית, נספ' על פרופ' טור-סיני וד"ר בנימין קלאר זכרם לברכה, הוגדר תפוקיד להורות שומרונית" ועברית חדשה. שומרונית – מן הסתם על יסוד חקירותי בלשון הזאת, ובאותם הימים היויתי ייחידי שאיווה לו פינה נידחת זו לתתיה עניין בחקר תורות ישראל [...]. אשר למושג 'עברית חדשה' – ככל הייתה כוונת הממנים לפון הופוסקי (הנרטטיבי) דוווקא? אפשר ואפשר, שהרי הפן העיוני אך הוא לבדו נחב ראי לעיסוק באוניברסיטה, וזה כבר היה מיוצג כיאה על ידי פרופ' טור-סיני [...]. בין כך ובין כך עללה בידי להורות בשני התחומים האמורים שנעדנו ל. עד שנסכسطי ממש בעל תפקידינו השתנו התנאים בחוג שינוי גמור: קרב יום

במלאות לprof' זאב בנים כהים תשעים וחמש שנים התכנסו חבריו ומוקרייו, תלמידיו והתלמידי תלמידיו – אנשי החוגים ללשון העברית באוניברסיטאות בארץ וארגוני האקדמיה ללשון העברית – ליום עיון על הלשון העברית לכבודו. יום העיון נפרש על פי ארבעה מושבים ונוסאים: (א) עברית וארמית; (ב) מילים ומילונות; (ג) פרופ' זאב עתיקה במציאות חדשה; (ד) פרופ' זאב בנ-חימן וחלשו העברית.

מורים החוגים וחברי האקדמיה ללשון שהשתתפו ביום העיון: פרופ' יהושע בלאו, פרופ' משה בר-אשר, ד"ר יוחנן ברויאר פלורנטין מאוניברסיטת תל-אביב; פרופ' גדי בירעומי צרפתי, פרופ' אברהם טל וד"ר משה ניסן נצר מאוניברסיטת בר-אילן; פרופ' משה אוזר ופרופ' אילן אלדר מאוניברסיטת חיפה; ד"ר דוד טלשר ופרופ' אלישע קימרון מאוניברסיטת בר-גוריון בגב. ההרצאות שנערכו בכינוס יתפרסמו בקרוב בחוברת מיוונית. הכינוס אורגן בחסות קרן הלשון העברית ע"ש דוד אטינגר.

פרופ' גלית חזון-רוזקט, ראש המכון למדעי היהדות באוניברסיטה העברית, פתחה את הcinous בדברי ברכה, ופרופ' בנים כהים נעלם בדברי תשובה. בין השאר סייר על מינוו

עוד ב吉利ון

- "האם כתובות יהא מזויפת?"
- מאות דוד טלשר
- למד לשונך – מונחי תחבורה
- בחירות באקדמיה – חברים חדשים

בחירות באקדמיה

בחירות שנרכו במליאת האקדמיה בי"ז שבט תשס"ג (20 בינואר 2003) נבחרו החברים היועצים פרופ' אהרון ממן ופרופ' מנחם קיסטר לחברים מלאים; ד"ר עמנדב דיקמן וד"ר חיים א' כהן נבחרו לחברים יועצים.

ד"ר עמנדב דיקמן עומד בראש המגמה ללימודים תרגום באוניברסיטה העברית בירושלים ומלמד בה בחוגים בספרות עברית ולספרות כללית. ד"ר דיקמן הוא מתרגם ומקבר ספרות. מספרו: "שירות הכוכבים: אנטולוגיה משירת צraft במאה הט"ז" (תשנ"ו); "שירי העצבת: איגרות מהוף הים השחור" לאוביידיס (תש"ס); "דור שלוי, חייה של: משירת רוסיה במאה העשרים" (תשס"א). ד"ר חיים א' כהן הוא מרצה בכיר באוניברסיטת תל-אביב ועומד בראש החוג ללשון העברית ולשונות השמיות באוניברסיטה זו ובראש התכנית ללימודי עריכה לשונית הפועלת במסגרת החוג. עיקר עיסוקו בחקר לשון התאים ובחקירת מטרות אשכנזיות בלשון חז"ל. ד"ר כהן ערך את "לשונו לעם" בשנים תשנ"ד-תשס"ב, וזה כשבת העת "לשונו" שהובוצאת של האקדמיה ללשון העברית.

השלמה

בגלילו "אקדם" 22 פורסמה ידיעה בעניין המונח **קונוט**. הנה כמה פרטים משלימים: בתחום הפיזיקה משמש המונח **quantization** שפירשו חלוקה למנות קטנות מודדות (קוואנטיים). צורתו העברית נקבעה עתה במשמעות (בקצץ יש מושם שינוי החלטה בעבר: **קמאות**).

בשימוש כללי נקבע לפני שנים אחדות המונח **קמאות** – **quantification**, וכן **קמאות** – **quantify** (במקום **פְּמוֹן**, **פְּמוֹה**, **פְּמוֹי**).

יצא לאור

בהוצאת הספרים של אוניברסיטת חיפה

ספר של חבר האקדמיה

הפרופ' עוזי אורן

המילה האחרונה: מגנון

התכוורת של המילה העברית

הוועדה למונחי רפואי – הוועדה המשיך את עבודתו של הוועדה למונחים השונים, שפרי עמלן כונס במיילן למונחי רפואי משנת תשנ"ט. חברים בה מככרי הרופאים ונציגי האקדמיה לשון העברית. מזכירות הוועדה אילית בצלאל.

החלטות מליאת האקדמיה

בישיבת המילאה באדר ב' תשס"ג (מרץ 2003) אישרו שתי רשימות מונחים:

א. מונחי **תקן** **דרכים**, **צמתים** ו**מחלים**. רשימה זו מצטרפת לרשימות קודמות של מונחים בתחרורה יישתית שאושרו במליאת האקדמיה בשנים האחרונות.

ב. **شمאות** **צמחי ארץ ישראל** – **חלק ב.** רשימה זו המונה מעל 1500 שמות מצטרפת אל קודמתה (חלק א') שאושרה במרחשותן תש"ס, והיא חותמת את עבודת הוועדה לשמות הצמחים שפעלה באקדמיה עשר שנים. במסגרת רשימה זו הוחלט לאשר את

שתי הזרות **איروس** ו**אייריס**.

תודת האקדמיה לחבריו הוועודות על עבודתם ■
המסורת והיסודות.

עדות מינוח חדשות

כוננו ארבע עדות מינוח חדשות: הוועדה למונחי הביטוח – הוועדה פועלת בתל-אביב בחסות ההסתאחדות לחברות ביוטוח חיים ואגד חברות הביטוח בישראל. חברים בה אנשי ביוטוח בכירים, נציגי הוועדה למונחי שוק ההון והבנקאות ונציגי האקדמיה לשון. יו"ש ראש הוועדה איתן אבניאון. מזכירת הוועדה סיגל כהן.

הוועדה למונחי הפילוסופיה – בוועדה חברים חוקרים ופילוסופים המייצגים תחומיים שונים, ונציגי האקדמיה לשון. הוחלט לדון תחילתה במונחי הפילוסופיה האתית והפוליטית. יו"ש ראש הוועדה ד"ר אלחנן יקירה. מזכירת הוועדה צביה זמרי.

הוועדה למונחי הספרות – הוועדה החלת את דיוניה במונחי הספרות. חברי הם חוקרי ספרות עברית וכליית בתחומי ספרות מגוונים. מקצתם מתרגמים נודעים. גם נציגי האקדמיה בוועדה הם אנשי ספרות. יו"ש ראש הוועדה פרופ' שמעון זנדבן. מזכיר הוועדה צביה זמרי.

שאלות ותשובות

"חוט השני"

נשאלנו כיצד הtgtgal הcircumflex המקרה **חוט השני** (יהושע ב, יח), שהוראותו כפשוטה 'חוט אדום', אל הביטוי **חוט השני** בהוראת 'קו יסודי, ריעון מנהה'.

נראה שהסופר הגרמני הנודע גטה הוא שהעניק לצירוף **חוט אדום** את הוראותו המשאלת. בספרו *Die Wahlverwandtschaften* (1809) המשיל גטה את החוט האדום שנזר בחבל אניות הצי האנגלי כדי לסייע הצי אל יומנה של אוטיליה:

"כל עבותות הצי המלכוני,כו הנקים ועד הדקים ביזונה, שורר בהם מקה אל קצה חוט שני [במקור: ein roter Faden] = חוט אדום], אשר אין לשלו אותו בלי להתיר את העבותות כולם; וגם הקטע הצעיר ביותר נושא את סימן שיוכתו לכתר.כו נמשך חוט החיבת והדבקות דרך יומנה של אוטיליה, והוא המחבר את כולם, והוא המטיב את חותמו על כלו" (דקוקות, תרגם מרגרנית מרדי כי אבישאול, תשמ"ז, עמ' 9).

ובהמשך: "בימים אלה נמצאו ביזונה של אוטיליה רשומי מאורעות לעיתינים רוחקות יותר, אך לצד זה שכיחים הפתגמים והמאמרים, המוסבים על החיים והנולדים מן החיים. אולם, כיון שרובם אינו נראה כפרי עיונה היא, קרוב לוודאי, שנמסרה לידי איזו חברה, ומtopic העתיקה לעצמה כל הטוב בעינה. כמו רמזים משלה, שיש בהם ממש שיכחות עמוקה יותר אליה, ניכרים יהיו יפה על-פי חוט השני [במקור: an dem roten Faden] (שם, עמ' 101).

הביטוי **חוט אדום** בהוראותו המושאלת הגיע מגרמנית אל הרוסית, וייתכן שהubernית נטלה אותו מן הרוסית. על כל פנים, הביטוי לא נותר בתרגום המילולי 'חוט אדום' אלא התהדר בcircumflex המקרה **חוט השני**.

שימוש ראשון בביטוי **חוט השני** בהוראה הנ"ל במאגר המילון ההיסטורי של האקדמיה ללשון בא בדרכי הקדמה מאת המוויל (כנראה י"ח רבניצקי) לקובץ המאמרים של אחד העם "על פרשת דרכים" (1895): "בכל הספר עבר **חוט השני** ריעון עיקרי אחד, שהוא היסוד לשיטה חיבורית שלמה ומסודרת".

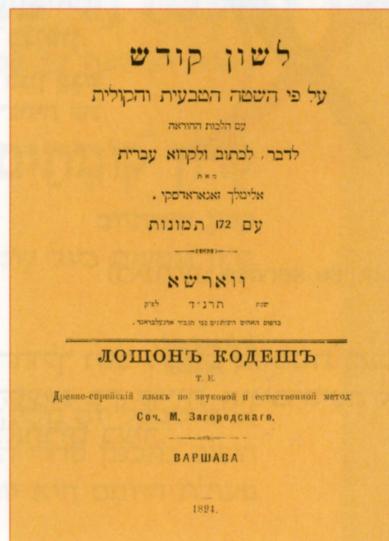
איילת בצלאל

האשכנית, שיכדוע מבחינה בין תייוו רפה (ההגואה α) ובין תייוו דגשוה (ההגואה β).

ההבדל בין "ט" ל"ת"; ט – תמיד תקרה "ט" ו"ת" – משתנה, כי תשתנה ל"ת" אם אין בה נקודה (כמו: פשׁוֹבָה, מכתב וקשׁובה); אחורי "ו" החבור ואותיות א, ה, ו, י תשתנה ה"ת" ל"ת", וה"ט" תשאר בלי שינוי. ע"פ הכלל הזה ידע התלמיד מתי כתובים "ט" וمتى "ת", כמו "רְשַׁתִּי" מן ר"שת", "שְׁתִּי תִּבְوتִּי" מן תְּבִחָה" (שיעור 17, עמ' 14).

ה"ס" הוא תלמידי, ה"ת" ישנה בנטיה ל"ת" (קדל-תדרת), קרס-carsi) ועל התלמיד לשנות אם עליו לדעת מה לכתוב בס" או ת"ת" (שיעור 29, עמ' 15).

דוד לילן – מאבות שיטת “עברית בעברית” – במבוא לספרו “לפי הטע” (וירושה תר”ס) הגدير את הספר הזה “אחד מספרי הקרייה החדשניים, אשר מhabרו יודע את שיטתנו זאת ומחזיק בה

למחצה" (שם בהערות שוליים ביל ציון שם הספר או שם מחברו) – משום שד"ר זגורודסקי לא של שיליה מוחלתת את דרכּ התרגום, אלא בשעת הצורך הנחה את המורה לפנות אל תלמידיו "בלשון המובנת והמדוורת בין התלמידים" (לשון קודש, עמי⁵), והוא לא העמיד את לימוד הדיבור לחוק ולא עברו אלא התיר למורה לדג על השיחות "אם ברצונו למד את תלמידיו לקרוא ולכתוב ולא לדבר" (שם, עמי⁶). ילין גם טען שהמחבר הביא בספריו מושגים מופשטים הרחוקים מהשגת התלמידים. לדוגמה, בספר הזה "באה המלאה הראשונה בו: 'איי, ובכל זאת נשאלה אחד מאל תלמידינו הקטנים המתהילים לקרוא אם יש לו שמא מושג מהדבר הזה'" (לפי הטرف, במבוא).

אך על פי כן היה הספר "לשון קודש" צעד חשוב בתהליכי הלימוד העברי והדיבור העברי, וראוי מבחרו גורודסקי להזכיר עם המורים העבריים החלוצים בארץות הגולה.

טל י בּוֹנִי הָדָה

הראשונים המסורתיים הנשענת על לשונות זרות. המחבר לא הקדים מבוֹא עיוני בספרו ולא פירט את עקרונות ה"שיטת הטבעית"لبושה העברי, אולי מושם שלא ראה עצמו מחדש בה דבר אלא מעתיק אל העברית שיטה שכבר נגאה מחדש בה שיטות בשנותם. עם זה, ב"חילק המורים" הוא הביא בהוראת לשונות בעולם. (על פי דרך הלימוד הטבעי), בפירוט שיעורים לדוגמה בדיור ("על פי דרך הלימוד הטבעי"), בקורסיה ובכתיבתה וצירוף הספרים וכלי דקדוק וחגיה לכל שימוש ושיעור שב"חילק התלמידים". כמו כן הוא שילב בדרכיו הערות בדבר חשיבות לימוד הדיבור כשלב הקודם ללימוד הכתיבה והקראיה: "ויהיה כי יקרב התלמיד אל הקריאה לא יהיו הדברים חתומים בעיניו" (שם, עמ' 7); "ויהיה בקרים אחריו כן [אחרי הדיבור] לא תהי להם הקריאה מכנית, בל' הבנה!" (שם, עמ' 9). על אופי השיעורים ב"חילק התלמידים" אפשר ללמוד משני השיעורים המוצולמים המובאים כאן, שעניןיהם הבהיר בין תיינו' דגושה לטטיית ובין תייו' רפה לשם"ך על פי מבטאן בהגיה

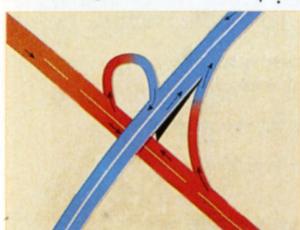

מעגֵל תנוּעה

צומת שה坦נוּעה מתחנהלת בו במסלול מעגלי, מסביב לאי מרכז, נגד כיוון השעון. מעגל תנוּעה הוא אמצעי לMITON התנוּעה.

■ (roundabout, rotary intersection)

רֶמֶף (באנגלית: ramp)

■ (shuttle service)

מחָבֵר

כביש חיבור המשמש מעבר בין שתי דרכי חוץות במקלף. **מחָבֵר יציאה** (מחבר המשמש ליציאה מדרך במקלף) הוא גם יציאון. **מחָבֵר כניסה** (מחבר המשמש לבנסה לדרך במקלף) הוא גם כניסה. רמפה היא מחבר רק בהקשר זהה; בהקשרים אחרים רמפה היא בבש, כגון בכביש מולוט (באנגלית: escape ramp) – בבש (עליה) בצד הדרך לבילומה הדרגתית של רכב מידדר בירידה ארוכה.

שירות הפסיעית

שירות הפסעה לציבור בכל רכב (אוטובוסים, מיניבוסים וכדומה) הוהל ושב לעיתים מזומנים במסלול קבוע – סיבובי או ישיר – בין שני מקומות, למשל: שירות הפסיעית בין קריית אוניברסיטה אחת לחברתה, בין נמל תעופה לתחנה מרכזית או בין בית מלון לאתרים בעיר.

הסיעית היא כלי הרכב של השירות הזה. יש גם טיסת הפסיעית (באנגלית: shuttle flight). היצירוף שירות הפסיעית בא מקום היצירוף 'שירות גענד'.

■ (jitney)

מוניית שירות הנוסעת במסלול של תחבורה ציבורית סדירה ואוספת נוסעים ומורידה אותם לפי בקשותם, כגון מונית בקו 4 או בקו 5 בתל-אביב. לעומת זאת, מטען הלקטנית, מטען הרכבת לא-מוסדרת הנושא במסלול של תחבורה ציבורית סדירה ומעלה נוסעים מתחנת השירות הציבורי (בלשון הדיבור נהג החטפנית מכונה חאפר [מיידיש]).

לקטנית

■ (moving walkway)

מסילה נעה המכלה על אנשים את ההליכה ממוקם למקום בתוך מתקם בגון נמל תעופה. מסוע הוא רצואה נעה להעברת כבודה ממוקם למקום בנמל תעופה וכדומה, או להעברת חומרים, חלקיים ומוצרים בקווי ייצור במפעלים וכדומה.

מסוע-לִבָּת

המוניים שבعلن זהם לקט מtower "מוני התחבורה היבשתית" שאושרו במליאת האקדמיה. הרשימה המלאה – במגר המוניים של האקדמיה באינטרנט.

התקופה - ג' 2003

האקדמיה ללשון העברית * המוציאות המדעית * עורכת רחל סלאג

חִשְׁמָלָת

חסמלת

תשתיות הנושאת קו חסמל עילי לאורך המסילה להפעלת רכבות חשמליות. בבל חשמלית (באנגלית: overhead contact line) הוא תיל מתכת עבה התלו依 מעל פסי הרכבת ומזין את הרכבות בחשמל.

רֶפֶּבֶת חֲדֵר-פְּסִית

(באנגלית: monorail railway)

רכבת הנוסעת על פס מרכזי אחד. פס הרכבת עשוי קורת בטון, וקרונות הרכבת רוכבים עליו.

קָרוֹן כּוּמְתִים

קרון כומתיים

קרון נוסעים בעל קומה עליונה.

יוֹם

(באנגלית: commuter)

אדם שבכל יום נושא למקום עבודתו הרחוק ממקום מגוריו וחזור לביתו. מספר היוממים הוא נתון חשוב בתכנון סדרי התחבורה. פעולות היום היא יוממות.

מַעֲבֵר רְגִלִּים

(באנגלית: foot crossing)

מעבר חיצי במסילה שנועד להולכי רגל. המעבר עשוי מאדרנים או ממילוי בין הפסים. מעבר רגליים עליי (באנגלית: foot-bridge) הוא גשר להולכי רגל הבנוי מעל המסילה; מעבר רגליים תחתי (באנגלית: underground passage) משמש את הולכי הרגל מתחת המסילה, בדרך כלל בתחנת רכבת.

צַי

(באנגלית: rolling stock)

הציוד הנע של הרכבת ובכללו קרטרים, קרונות נוסעים, קרונות משא ועוד. המונח צי בא במקום הצירוף 'הציוד הנידי' ששימש בקרוב אנשי המ кру. יש גם צירופים כגון צי קרונות (coaching stock). המילה צי במקור משמעה אנייה, והיא משמשת גם שם קיבוצי.

המונחים שבעלון הזה הם לקט מתוך "מונחים בתחבורה מסילתית" שאושרו במליאת האקדמיה.

האם כתובות י(ה)ואש מזוויפת?

מאת דוד טלשיר

הקודם לה (ירב, רבים). הגרעין (אשר יכול לכלול גם איברים אחדים) אינו בא בידוע. כך למשל בפסקוק "ויזבוח שור ומריא ואן לרבר" (מל"א א, יט) – "שור ומריא ואן" אינם מיודיעים. לעומת זאת בביטויי דימויי בא השם המשווה בידוע, כגון "ואות הארזים נתן פשקים אשר בשפה לרב" (מל"א י, כז). המילה **שהקמים** בא בידיעו לפני רב, כי היא משמשת לדימוי.

והנה בכתובות הזאת, אף על פי שבמשפט אין כל דימוי, הגרעין בא בידיעו ("כסף הקדש"). תנו דעתך שבמקבילה בדברי הימים ב כד, יא נזכר פעמיים הכספי הרוב שנאנס לשיפור המקדש. בסוף הפסקוק, על פי הכלל האמור, בא הגרעין לא ידוע: "ויאספו כסף לרבר", ואילו בראשית הפסקוק, כאשר "הכספי" מודיע, משמש מבנה אחר: "וכראותם כי רב הכספי". ועוד זאת: שם התואר **לרבר** השגור במקרא הוא במקורו צורת שם הפועל (מן ורב'ב), ועל כן לא תבוא אחרי צורת שם פועל נוספת, שלא כפי שרשות בכתובות ("לרבר לקנתני"). צפוי היה כאן אפוא השימוש במבנה החקלאי: *עלמת (אות) כסף הקדש הרבר*.

8-9 לעשות במלacula באמנה

בתיאור שיפורם הביתי בימיו יהושע ובימי יASHIHO בספר מלכים נאמר שבעניין הכספי ששולם לעשי המלאכה לא בא עם חשבון, כי עשו את מלאכתם בתום לב: "ולא יחויבו את האנשים אשר יתנו את הכספי על ידם לתת הכספי המלאכה כי באמנה הם עשים" (מל"ב יב, ט); "אך לא יחויבם אתם הכספי הנutan על ידם כי באמנה הם עשים" (מל"ב כב, ז).

בספר דברי הימים נשתרמה רק המקבילה שבמספר יASHIHO יASHIHO (דחה'ב לד, י-יב), אך המשפט העיקרי נעלם ("אך לא יחויבם אתם הכספי הנutan על ידם כי באמנה הם עשים"), ופסוקית הסיבה, כלומר הטעם לדבר, הפכה למשפט עצמאי: "ווחאנסים עשים באמונה במלacula" (דחה'ב לד, יב).

מחבר הכתובות נסמך לנראה על גרסת ספר דברי הימים (המאוחר). המשפט "לעשות במלacula באמנה" (כבספר מלכים) אלא מותאר את המלאכה (ככבר פלאים) קשה בעבודות המשורה (ככבר דברי הימים).

להניח שהפסקוק בספר מלכים "כי באמנה הם עשים" הוא המשני.

9-10 ואיש את בדק הבית

הביתוי "בדק הבית" נזכר במקרא, בספר מלכים, שש פעמים, ומשמעותו יזקי הבית' כהוראת *batqən* באקדמית. פעולה שיפור הבית מובעת באמצעות הפועל "לחוק" ולא באמצעות "לעשנות", כבוניהם יחויזקו את בדק הבית לחקוק" ולא באמצעות "לעשנות" (מל"ב יב, ז). לפיכך היה צפוי שימוש כזה גם בכתובות: *ווחזק את בדק הבית* ולא "וואהש את בדק הבית", אשר באופן מילולי פירושו: "עשיתי את נזקי הבית". אמנם אפשר שחללה מוטוינימה בביטויי "בדק הבית", והוא עבר לציין גם תיכון בדק הבית, אך כאמור פועל השיפור מובעת בלשון המקראית הקלסית תמיד בעזרת הפועל

זה לא כבר התפרנסה כתובות עברית המתארת בוגר ואשון את שיפור בית המקדש בידי י(ה)ואש בן אחזיוו מלך יהודה בסוף המאה התשיעית לפני הספרה.¹ לקביעת האותנטיות שלה נדרש מומחים מתחום האגאולוגיה, האפיוגרפיה, הארכאולוגיה והמקרא, והם חולקים בעניין מקוריותה.

כדי לזרך לדין בלשון שעיסוקו לשון המקרא כדי לבחון את שאלת מהימנותה של הכתובות מן היביט הלשוני. אמנים בדיקה לשונית ופילולוגית אינה יכולה לקבוע שהכתובות אותנטיות, אך היא יכולה לגלו בה צורות לשון, מושגים ומבנים תחביריים הזרים לשון המקרא. ואם אמנים מרכזים סטטניים אחדים אלה בכתובות כה קירה, יש בהם למד שהוא לא נכתבו בימי הבית הראשון.

מאמր זה בא אפוא לבחון אם יש בטקסט הזה צורות לשון החרוגות מלשון המקרא הקלסית של ימי הבית הראשון. נוסח הכתובות המובא כאן נוקד על פי כללי העברית הטברנית הנטוניות בנוסח המשורה ואף הוכנסו בו סימני פיסוק כדי להקל על הבנת הדברים.

2 ואיש

הכתובות פורחות במשפט הצגה שמנוי מעין "אנך יהושע בן אחזיוו מלך יהודה". כשם שבמצבת מישע אחרי מפט הפתיחה "אנך משע בן ממשן") מלך מאב הדיבני" לא בא משפט מחובר, אלא משפט חדש שת ואנכ' בקשר: "אבי מלך על מאב שלשן שת ואנכ' מלכתך אחר אבי", כך היה צפוי גם אם משפט הפותח בנושא, כגון "אנך עשתית את ה..."; ולו רק כדי להטעים שהמעשה הזה נזקף לזכותו הוא.

3 נמלאה

הפועל "ללהמלא" (בנייה נעלם) מזדמן במקרא 36 פעמים, ומהן 35 פעמים בזמן עתיד או עתיד מהופך. בידוע, עד שאין צורות אלו מתנקדות, כתיבן הוא כתיב מקביליהו במבנה הקל (ימלא יכול להזכיר ימלא או ימלא). יתכן שמלכתיהו שימשו כלל הצורות בניין קל בלבד, ולימיט המסתננים, האמורים על לשון חז"ל, התאימו את הקריאה לנעפל במקומות שלא היה צריך לשנות כתיבן של

המילמים. עניין זה מסביר מדוע בנוסח המשורה הפועל בעבר בא בניין קל, למשל בפסקוק "מלאה הארץ חמס" (בר' ו, יג), אך עתיד הוא בא במבנה קל ששהנושא אחד הוא: "וותמלא הארץ חמס" (בר' ו, יא). העדות היחידה לפועל הזה בטקסט העצורי במבנה נעלם באה בשיר השירים, הנחשב לחיבור מאוחר: "שראשי נמלא טל" (שה"ש ה, ב). ואכן, בעברית הבתר-מקראית התגבר השימוש של מל"א בניין נעלם ציוון אינגרטיביות, כלומר ישוני במצוות. מוזר אפוא השימוש במבנה נעלם (נמלאה) בכתובות מן המאה התשיעית לפני הספרה, והוא היה צפוי השימוש החקלאי בכלל: *מלאה נדבת לב אש*.

6 לרבר

הצורה **לרבר** שגורה כשם תואר במקרא ובאה לרבות את הגרעין

נוסח הכתובות	
1	חוינו מ...
2	הדר. ואיש את ה...
3	ה באשר נמלאה נר'
4	בת לך אש באנץ ובפרק
5	בר ובקל עני יתירה ל'
6	חת כסף הדרשם לרבר,
7	לקנת אבן מחצב וכי'
8	רשם וגהש אדים לעשא
9	במלאה אמנה. וauseש
10	את בדק הבית והקרת ס'
11	בב' ואת הצע ותשכבי'
12	ס והלולם והברעת ומי'
13	דלהות. והיה הים הזה
14	לענץ כי תצלח הפלacula.
15	יצו היה את עמו בברכה.

עם זאת המשמעות של 'הזהרת העד' אינה נדרת מסורות המקרא, אלא היא מובעת במילה אחרת: עד ואך עקה. כך למשל המקבילה הארמית יגער שקדותא מעידה שהפירוש של גלעד הוא גל העודותי (ברא, מז), וכיוצא בזה "ועננה השירה הזאת לפני עך כי לא תשכח מפני זרעו" (דבי לא, נא); "הנה האבן הזאת תהיה בנו לעצמה כי היא שמעה את כל אמרוי ה'" (יחוי כד, כז). אילו נכתב הכתובת בימי הבית הראשון ודאי היה המחבר משתמש בעד כדי לציין עדות: *"ויהי הים הזה לעד כי תצליח המלאכה".

קשה לנוifr הכרוך בעדות הוא נושא, "הים הזה". לא ראוי בספרות העתיקה והחדרה שיום מסוים משמש עד, כי הוא חולף, וטיבם של עדדים מהם קיימים, למשל בארכ, שירה, ابن, ח. דיב בשימוש הנחוץ במילה עדות לבדה להרוו את דין מקורייתה של הכתובת הזאת.

15 עמו

סימונו של כינוי הקניין לנפטר בווייו מנוגד בדרך הכתובת הנוגת בכתובות מימי הבית הראשון. כינוי זה מסומן באpigrafie העברית תמיד בה"א. כך למשל: "אמתה אתה" (=אמתו אותו), אשר על הבית, שי' 2; "עבדה" (=עבדו), מצד חביהו, שי' 2; "אתה" (=אותו), לכיש 3, שי' 12.⁵

15 יצו יהוה את עמו בברכה

הפועל "לצוטות" מctrיך שני מושאים. מושא אחד, המושא היישיר, מצין את האמירה או את תוכנה (מצוחה, בקכח), והוא מסומן באות כשהוא מיודע. המושא השני מצין את הנמען, מי שפונים אליו, ואפשר לסמננו במילوت יחס שונות, כגון "וצויתך את ברכתך לכם בשנה הששית" (ויק' כה, כא); "יצו יהי אתקך את הברכה באסמיד" (דבי כח, ח). אפשר להשمي את הנמען, אך לא את האמירה גופה, כגון "כי שם צוחה יהי את הברכה חיים עד העולם" (תה' קלג, ג). בחתימת הדברים בכתובות הושמטה האמירה – היא המושא שאין להשمي. נאמר שה' יצוחה את עמו, ולא נאמר מה הציווי. לעומת זאת במקרא, כאמור לעיל, מצוחה יהי את הברכה. אפשר לתרץ את הבביה' הכהולה כדיטוגרפיה (יצו יהי את עמו ברכה), ואפשר שמחבר הכתובת נחוץ לשימה, והליך שלול אחר נוגח חתימת מכתבים בימינו.

לטיכום, גם אם כל פרט לעצמו אין בו כדי הוכיח מכרעת שהכתובת צאה מידייהם של זייפנים בני זמנו, ריכוזם של סימני שאלה כה רבים בטקסת כה קוצר היא הנותנת שהכתובת אינה אותנטית.

שונטה סופית הריבוי ז-ז-ל-סופית היחיד ז-ז-ה. הבדול בין עדות לעדות מאוור הוא לימי הביניים הראשון, ועל כן מסורתה של לשון המקרא אין מקומות בכלל מקום את ההבחנה בין השתיים, כפי שהיא נהגת בנוסח המסורה. כך למשל במקומות "ארון העדות" (שמ' כו, לג) רשומה באותו פסוק בקטע מקומראן הגרסה "הארון העדות" (4k קי' 3647, שי' 3; במקומות "עדות פיק'" (תה' קיט, פח) כתוב בмагילת המזמורים מערכה 11 מקומראן "עדות פיכה"; המסורת הבבלית גורסת "קדות" במקומות "קדות" שבנוסח המסורה לדברי הימים ב, כג, יא. גם בנוסח השומרוני לتورה ובתורוגומים העתיקים למקרא אין הבחנה בין השתיים, ולדיים מילה אחת היא (אך כי עניינה?). ככל של דבר, עדות במקרא אינה אלא צורת משנהמן עדות, ודבר אין לה עם testimony.

לכורה יש כיוב בכתובות השילוח: "רעוי" (=חברו), אך צורת הייסוד העתיקה אינה רעלא רעה (*magorat li*). הצורה הקצרה משקפת האלימות של ה'יא בירינתו: רעחו < רעה (*wæ're*). הצורה המאוחרת רע ונוצרה בדרך של גזירה לאחר מכן מ咒ת הריבוי רעים, על דרך עץ-עצים. ואוטו האופן התפתח ג-מן ג-אה.

"לחזק". על כן נראה שהשימוש בפועל הכללי "וועש" (את בדק בבית) הוא שימוש זר למקראית הקלסית, אך מתאים לשון ימיינו.

12 והלולים

המילה הזאת נזכرت לראשונה פעמי' במקרא בפרשנות בניין המקדש: "וּבְלוּלִים יָעֹלוּ עַל [חצֵלָן] הַתִּיכָּה וּמִן הַתִּיכָּה אֶל הַשְּׁלָשִׁים" (מל"א, ו, ח). בכל מלולוני המקרא נרשם ערך "לוולים".² גם אם הבביה' במילה ובלולים היא ב"יית השימוש", והשם עצמו הווא לולים, מסורת הקריאה של המילה היא בלמי' אמצעית דגשונה, ומשום שהמילה נכתבת בכתב מלא, נדחק הנקדן לנקד שורוק. אך על פי כללי הכתב באpigrafie העברית היה על כותב הכתובת לאיתיות *"לוולס", כי תנועת ט מצעית קקרה אינה מסומנת לעולם באים קריאה בכתובות העבריות מימי הבית הראשון.

אך על פי כן כבר הראה אלישע קימרון שגדולה הסבירות שהבביה' במילה ובלולים אינה מילית יחס אלא ב"ית שורשת".³ עדי המשנה מההיננים, כי' קאופמו, מהודרת לו וכן הערדך של ר' נתן הרומי קוראים כך את המשנה (מידות ד, ח): "וּבְלוּלִים הַיּוּ פָתֻוחִים בְּעֲלִיה לְבִין קֹדֶשׁ הַקָּדְשִׁים" (הקריאה על פי כי' קאופמן). כאן ללא ספק בלולים היא נושא המשפט, ואין הבביה' יכולה להיות מילת יחס (הלם"ד השניים גם היא דגשונה בכ"י קאופמן).

אם הבביה' שורשת היא, נפתח פתח לקשר בין גיזרונה של המילה למשמעותה. בלילה היא בחישה בתנואה סיובוית מתמדת של קמה בוגזלים, ומכאן יכול להיווצר קשר בין השורש בליל' לבין דביבות בעלי צורה סילילית, כמו שבולול, תבלול, סלי ובליל, שהם רפיוכות בעלות קונכיה סילילית, כפי שהייטב להראות קימרון במאמריו.

ואמנם התרוגומים העתיקים – השבעים, הולגאתה ותרגום יונתן לבאים – ובקבוקיהם פרשניימי הבניינים תפסו את משמעות המילה גרים מדרכות לוליני. צורת הנפרד היא כנראה *בלל, בדומה ל-*אסק' (באקדמיות skakkos) שאף הוא חלק מן הבניין (חדר הכניטה). הואריל והצעה מבריקה זו של קימרון לא זכתה להיכלל עד כה במילוני המקרא, ובוודאי לא הגיעו לידיתו של מחבר הכתובת, העלה הוא על הכתב את לוּלִים המקבילת, וכך המราชע מן השק.

13-14 והיה הים הזה לעדת כי תצליח המלאכה

עדות במקרא אינה גרסתו של העד' (testimony) כמשמעותה של המילה בכתובות, אלא (א) "חוק", כגון "תורת ה' תמיימת משיבת נפש עדות ה' נאמנה מחכמת פתוי" (תה' יט, ח); (ב) 'חברית בין ה' לעמו' עדות הביטויים "ארון העדות" ו"לוחות העדות" המתחלפים ב"ארון הברית" ו"לוחות הברית".⁴

1. הכתובת התפרסמה בכתב העת Geology Survey of Israel, Current Research, 13 (2003), p. 114

2. משה גיל סיכם בטוב טעם את הדברים במספרו "הלוילים בבית המקדש", בית מקרא יז (תש"ב), עמ' 297-301.

3. "לוּל וּבְלוּל", לשונו לח (תש"ד), עמ' 225-227; "סלי וּבְלוּל", לשונו מג (תש"ל), עמ' 78-79.

4. צורתה המקורית של עדות הייתה צורת הריבוי התמודדי עדות, באותן שתי החראות. דוגמה להוראה של צוים אלוהים: "אללה העדות והחקים והמשפטים אשר דבר משה אל בני ישראל בצתם מצרים (דבי ד, מה). דוגמה להוראה של בירית עם אלוהים: "אם שמרו בניך בריוני ועדרני זו אלמך גם נגיהם עזיז עד ישבו לכסטא לך" (תה' קלב, יב). הכוינו החבור ב"עדוני" מלמד אולי שאין עדות צורת ריבוי אמותי. אכן אפאין עדות לעדות ולא כלום, אף שעדות נראית כזרות ריבוי וודאות נראית בצרות יהוד.

המצב הזה שאוותה המילה, עדות, שצורתה כאמור כזרות ריבוי, משמשת בשני משמעים – 'חוקים' (בריבוי) ו'ברית' (ביחיד) – לא היה נוח לדוברים ונדרש בידול בין השניים. וכך, במיוחד כדי לציין 'ברית', שהוא לשון יחיד,

ו"ג נייפן חנוך
/1.8.20/

לכבוד

חווד למוסדרות דתיהם,

מ. ח.

.ב.ג.

במצב חסידי גוי חנוכתי עליינו להשתדל לרכו ולאחר
את חזית שلغנו בלאי חזון, בימי החגיגות שמעתי מפי ערבים
רבים בטווים של בוז גדר חז"רגזן שלנו באמרת כי אין לנו
לאום חסידר בשפה לאומית אחת, אלא קבוץ של בני ביתו,
הבדרים כל אחד בז"רגזן השירוזן לו. גאייזן רשות יובל עם
פפורר בזח לדרש זכויות בארץ ?
בלנו – גם אוחבינו וגם אויבינו – מכירם בנצחונות
הברית בחיננו חזרדים. רוצח אני, אפאא, להציג בזח שגט
חווד למוסדרות דתיהם שלנו יעשה צעד לחקירתם השפה בתולדות
חורה שלנו פח בידושלים. מבקש אני שכ"ז חרוזו בשאלת
אם אפשר להו עזרה ביד יוחר ראה לאלה חמלמים, אשר
הוראתם גשייה בשפה העברית,

ככבוד רב

ז. ז. ק. פ.ו.

דצ'ע

מכתבו של דוד דה סולה פול (1885–1970),
נציג היהודי אריה"ב בוועד הציירים הציוניים
בירושלים בשנים 1919–1921, על חשיבות
הDİבּוֹר הָעִבּרִי לְמַעְמָדוֹ הַלְּאָוֹמֵן של הַיִשּׁוֹב
בָּאָרֶץ (תר"ף, 1920).

אצ"ם 2792 L3/5

פרס ישראל לשנת תשס"ג לאחרן אמר ולאחרן מוג'

פרס ישראל בתחום התרגומים לעברית הוענק לחבר האקדמיה בעבר
מר אהרון אמר. מר אמר, מבכירים המתורגמים לעברית משפות
שונות, קיבל את הפרס "על השפע המופלג של תרגומיו לעברית
המצטיינים ביצירתיות, בלשון קולחת ובעברית עשרה ופיוטית
וההופכים את הקריאה בהם לחוויה לשונית, ועל תרומתו כספר,
כמושר וכਊרך להעשרה אוצר תרבותנו".

מדבוריו על תפיסתו ועל הרציו נל' שלו בתרגום: "הקו של הוא שלא
יתנסה המתרגם על המחבר, ועם זאת שיישתדל לשמר על יהודו
של המחבר, ישאף לשנות לתרגומים אופי של מקור, כדי לתת לקורא
העברית את ההרגשה כאילו נכתבו הדברים בעברית במקורם. אני לא
רוצה לרדות בחומר המתורגם, אלא לכלת עם המחבר ולהתאים
את עצמי לrhoתו ולתקופתו".

(הקטעים המצוטטים המובאים כאן הם מתוך החוברת למכלבי
פרס ישראל לשנת תשס"ג, ג' פרסי ישראל, משרד החינוך).

פרס ישראל בתחום הספרות העברית ליווצרים הוענק לחבר
האקדמיה מר אהרון מג'. מר מג', מבכירי הספרות של "דור
המדינה", קיבל את הפרס "על יצירותו העשירה והמגוונת המבטאת
נאמנה את החוויה הארץ-ישראלית, על לשונו הייחודית הספרות
בקיאות בכל רובדי הלשון העברית ועל השימוש שהוא עשויה בה
באהבה ובוירטוואזיות רבה".

מדבוריו על יצירותו: "כשאני משקיף לאחר על עשרים הרומנים
שפראטמי, אני מוצא שעם היוטם נטועים בביבוגרפיה האישית של
ומבטאים את אמונהית ואת ראיית העולם שלי הם, בה בשעה, גם
ציוני דרך בתמורה שהלו במציאות הישראלית בחמשים השניים
האחרונות. עם זאת, הנושא של כולם הוא האדם, ואצלו הוא
האדם הנודד מרומו לשינויים דמות ולבוש. הוא ה'אנט'י
גיבורי', הדוחי, העומד בשולי החברה, החש עצמו ש'איינו שייך' ועם
זאת כמה להיות 'שייך'".